

Lilianna Nalewajska

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie - od tradycji do nowoczesności

Forum Bibliotek Medycznych 4/2 (8), 227-242

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mgr Lilianna Nalewajska
Warszawa - UW

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA W WARSZAWIE - OD TRADYCJI DO NOWOCZESNOŚCI

Abstract

The University of Warsaw Library is the main library of the University, holding one of three largest collections of scientific books in Poland. The vast collection is over 3 million items, including those from special collection departments (Early Imprints, Manuscripts, Music, Ephemera and Map Collections and the Print Room). The number of electronic resources is constantly growing now offering nearly 93 000 e-journals, access to several thousands of e-books.

History of the Library is as long, complex and dramatic as the history of the University of Warsaw itself. Founded in 1816, since 1999 the Library has been placed in a new edifice – the first such modern, flexible and user-friendly library in Poland.

On December 15th, 1999 at 9 o'clock the first reader entered the new building of the Library. A barrier of centuries was broken – a leap from the 19th into the 21st century has been taken. 200 years of tradition setting a definite place for a book, a reader and a librarian has completely collapsed. Hinc omnia 'From here everything' – the Library building designed by Polish architects Marek Budzyński and Zbigniew Badowski has become a model of a new library architecture in Poland, new quality of reading as well as of a modern librarianship. Open access - a revolutionary and controversial solution in that time Polish conditions, nowadays meets the expectations of users - guarantees quick access to books, easy atmosphere, self-service as well as longer opening hours during exams – until 5 a.m.

Simple, raw and industrial-type architecture, where gray concrete dominates (from a huge 'white bath' – the foundation of the building, to four statues of philosophers formed by an artist's hand), with plenty of glass and shiny steel elements and the garden on the roof, are the characteristics distinguishing the University of Warsaw Library on the architectural landscape of the city.

The University of Warsaw Library serves the general public. Cultural events take place here. It is a place of social life for students studying in Warsaw - the Library has become for many readers their 'second home' and the 'third place'.

Streszczenie

Historia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie jest równie długa i złożona, jak dzieje Warszawskiej Uczelni. Dramatyczne losy księgozbioru, dzieje kolejnych budynków mieszczących Bibliotekę oraz historie osób z nią związanych obrazują rozwój i przemiany zachodzące w polskim bibliotekarstwie. BUW stał się symbolem przejścia z XIX w XXI wiek w tej dziedzinie. 200-letnia tradycja wyznaczająca określone miejsce dla książki, czytelnika i bibliotekarza w nowym gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie całkowicie odeszła w przeszłość. Idea biblioteki otwartej, gdzie ani bariery przestrzenne ani organizacyjne nie utrudniają czytelnikowi kontaktu z książką stała się jednym z głównych założeń projektowych. Wolny dostęp do księgozbioru, na tak dużą skalę, w BUW zrealizowano po raz pierwszy w Polsce. Taki program użytkowy stał się wzorcem dla kolejnych nowo powstających obiektów bibliotecznych w kraju.¹ Budynek zaprojektowano na zmagazynowanie pięciu milionów woluminów (obecnie zbiory liczą ponad trzy miliony egzemplarzy).

Gmach BUW wywołuje wiele emocji pozytywnych, ale budzi też kontrowersje, jest skrajnie oceniany, zarówno przez profesjonalistów, jak i użytkowników Biblioteki.² Jest jednym z najbardziej

¹ Na rozwiązaniach architektonicznych oraz zastosowanej technologii bibliotecznej wzorowały się powstające w kolejnych latach Biblioteki Uniwersyteckie w Olsztynie, Gdańsku, Łodzi

² Surowa, betonowa, przemysłowa i „niewykończona” architektura jest z jednej strony potępiana, oceniana jako zimna i nieprzyjazna, z drugiej strony zastosowane rozwiązania architektoniczno-konstrukcyjne doceniane są przez architektów i projektantów. Podobnie różne opinie usłyszeć można na temat „otwartości” Biblioteki, czyli ustawienia księgozbioru w bezpośrednim dostępie dla czytelników – wielu nadal potrzebuje serwisu informacyjnego, a nawet obsługi typu dostarczenie książki z półki bezpośrednio do rąk czytelnika

rozpoznawalnych obiektów architektonicznych w Warszawie. Z księgozbioru i zasobów elektronicznych korzystają tysiące użytkowników³, a "buwing" stał się modny wśród młodzieży. Architektoniczny kompleks Biblioteki integralnie połączonej z budynkiem dydaktycznym Wydziału Prawa i Administracji UW oraz gmach wzdłuż ulicy Dobrej, które łączy wewnętrzny pasaż oraz ogród, częściowo przykrywający dach Biblioteki, to miniatura miasta tętniącego życiem. BUW stał się „znakiem w przestrzeni” nie tylko społeczności uniwersyteckiej, ale też ogólnomiejskiej. Jest ulubionym miejscem do nauki i spotkań dla rzeszy studentów wielu warszawskich szkół i uczelni oraz innych użytkowników.

Gmach BUW to jeden z niewielu obiektów architektonicznych z zakresu nauki i kultury zrealizowanych w ostatniej dekadzie XX wieku. Dzięki swojej formie, treściom symbolicznym i połączeniu funkcji edukacyjno-kulturowych i użytkowych z elementami natury, stał się istotnym czynnikiem kształtującym otoczenie.

Czytelnia ogólna

Od rezydencji Wazów do białej wanny

Pałac Kazimierzowski - XVII-wieczna rezydencja Wazów na warszawskiej skarpie wiślanej, był pierwszą siedzibą Biblioteki Uniwersyteckiej powołanej wraz z Uczelnią w 1816 r. Dwa lata później dekretem cara Aleksandra I Biblioteka została usamodzielniona – podlegała bezpośrednio Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i zyskała miano Biblioteki Publicznej. Z krótkimi przerwami funkcję biblioteki publicznej pełni do dziś.

Drugi gmach Biblioteki, zaprojektowany na pomieszczenie miliona tomów, powstał w latach 1891-1894. Prasa warszawska żywo interesowała się nowym obiektem –

³ Na koniec 2011 r. zarejestrowanych było 154 133 (w 2010 r. było 138 515) użytkowników, z czego 78 077 to czytelnicy korzystający tylko na miejscu, a więc niezwiązani z Uniwersytetem Warszawskim. Warto dodać, że ze zbiorów BUW mogą korzystać osoby, które ukończyły 16 lat, stąd wśród użytkowników jest wielu uczniów szkół średnich i maturzystów

jego urządzeniem, wystrojem oraz zastosowanymi nowinkami technicznymi, przede wszystkim ośmiokondygnacyjną żeliwną konstrukcją magazynową. Ukryta dawniej w otchłani budowli, dziś jej fragment pyszni się różowo-fioletową barwą na szaro-zielonym tle Biblioteki przy ulicy Dobrej. Ówczesny gmach miał wystarczyć na 75 lat, ale już w 1919 r. nie mieścił zbiorów. Na kolejną siedzibę Biblioteka Uniwersytecka czekała następne osiemdziesiąt lat.

„4 czerwca '89 roku skończył się w Polsce komunizm”. Wtedy wszystko się zaczęło – przełom w polityce, ekonomii, otwarcie na świat stały się szansą dla polskiej nauki i kultury. Rok 1989 był czasem ogromnej nadziei dla Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Bezcenne egzemplarze wymagały specjalnego traktowania, a pracownicy odpowiednich warunków pracy. Biblioteka od lat czekała na nowy gmach. I właśnie wtedy powstał pomysł, by księgozbiór umieścić w budynku siedziby byłego Komitetu Centralnego PZPR, w centrum stolicy. Jednak względy techniczne uniemożliwiły takie rozwiązanie. Gmach popartyjny wypełniły instytucje finansowe, m. in. Giełda, ale pieniądze za wynajem zasiły konto spółki skarbu państwa Centrum Bankowo-Finansowe „Nowy Świat S.A”, powołanej przez premiera Tadeusza Mazowieckiego, której jednym z zadań statutowych było wspieranie nauki polskiej przez tworzenie bazy materialnej szkół wyższych i finansowanie ich działalności. Pierwszym zadaniem było wsparcie budowy BUW. W konkursie architektonicznym Stowarzyszenia Architektów Polskich, ogłoszonym w 1993 r. zwyciężył projekt spółki Badowski Budzyński Architekci, który został zrealizowany w ciągu następnych sześciu lat.⁴

„Po 74 latach starań władz Uniwersytetu Warszawskiego i przyjaciół uczelni rozpoczęto budowę Biblioteki Uniwersyteckiej. A.D.” - 6 października 1995 r. wmurowano kamień węgielny.⁵ Prosta, surowa architektura, z dominującym, wszechobecnym betonem (od potężnej białej wanny⁶ fundamentu, po formowane ręką artysty posagi filozofów), który rozcinają szklane tafle dachów oraz zielenią otaczającą i przenikającą gmach, wyróżniają budynek Biblioteki Uniwersyteckiej w architektonicznym krajobrazie stolicy.

⁴ Numer 7 *Magazynu Budowlanego* z 1999 r. został w całości poświęcony prezentacji nowej siedziby Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Proces projektowania, przyjęte (lub zmienione) rozwiązania technologiczne oraz budowę gmachu BUW, jak również spostrzeżenia na temat funkcjonowania Biblioteki po dziesięciu latach pisał Henryk Hollender w relacji: H. H o l l e n d e r : Gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. *Bibliotheca Nostra* [online] 2011 nr 2(24) s. 25-39. [dostęp 25.01.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=34356&from=publication>

⁵ bsd, Kamień węgielny pod BUW. *Uniwersytet* 1996 nr 8 s. 1

⁶ Biała wanna to rodzaj szczelnego fundamentu składającego się ze ścian szczelinowych i dennej płyty fundamentowej. Budynek usytuowany jest w pobliżu Wisły, na terenie dawnego koryta rzeki, gdzie poziom wód gruntowych jest wysoki. O konstrukcji BUW można przeczytać w: A. K r a w c z y k : Problemy konstrukcyjne budynku Biblioteki. *Magazyn Budowlany* 1999 nr 7 s. 37-38

Hol Katalogowy

Stąd wszystko...

15 grudnia 1999 roku o godzinie 9⁰⁰ do nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej na warszawskim Powiślu wszedł pierwszy czytelnik. Bariera stuleci została przełamana – nastąpił przeskok z XIX w XXI wiek. Hinc Omnia - „Stąd wszystko” – budynek Biblioteki stał się wyznacznikiem nowej architektury bibliotecznej w Polsce, nowej jakości czytelnictwa oraz nowoczesnego bibliotekarstwa. Zmiana siedziby oraz zastosowane rozwiązania funkcjonalno-przestrzenne wpłynęły na efektywność obsługi, wzrosła wydajność pracy, a przepływające przez Bibliotekę strumienie ludzi świadczą zarówno o popularności tego miejsca, jak i przyjaznej formule biblioteki otwartej.

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie służy przede wszystkim społeczności akademickiej Uniwersytetu Warszawskiego, ale ma charakter publicznej biblioteki naukowej. BUW tłumnie odwiedzają czytelnicy⁷, którzy przychodzą tu zarówno w celach naukowych, jak i towarzyskich. Biblioteka żywo reaguje na potrzeby użytkowników - jako pierwsza w Polsce znacząco wydłużyła godziny otwarcia (do 5 rano, czyli do pierwszego porannego autobusu) przed i podczas sesji egzaminacyjnej, bo jak wynikało z obserwacji wiele osób preferuje, a czasem wręcz musi, uczyć się w nocy.⁸ Formuła ta przerosła wszelkie oczekiwania – do Biblioteki ustawiają się kolejki, brakuje miejsc przy stolikach.

⁷ BUW odwiedza codziennie średnio ok. 3200 osób

⁸ W sesji zimowej 2011/2012 już po raz piąty prowadzona była akcja „BUW dla sów i nocnych marków”. Szczególnie podczas nocnych dyżurów widać, że Biblioteka jest coraz częściej postrzegana jako atrakcyjne miejsce towarzyskich spotkań i z przykrością trzeba stwierdzić, że użytkownicy swoim niestosownym zachowaniem wypaczają główną ideę przyświecającą tej akcji, czyli stworzenie czy też polepszenie warunków do nauki

Informatorium

Spełnianie oczekiwań użytkowników z pewnością wpływa na kształtowanie pozytywnego wizerunku instytucji. W BUW dzięki bogatej ofercie zbiorów, infrastrukturze oraz swobodnej atmosferze (co, niestety, bywa nadużywane przez czytelników) wykształcił się wizerunek miejsca modnego, w którym należy bywać, a jednocześnie drugiego domu, gdzie spędza się wiele godzin na różnego typu aktywnościach. BUW stał się miejscem inspirującym do pracy, zapewniającym dostęp do źródeł informacji i profesjonalną pomoc oraz łatwość w dostępie do zbiorów. Jednocześnie Biblioteka zapewnia duże poczucie nieformalności i otwartości na „niebiblioteczne” potrzeby użytkowników. BUW dla wielu użytkowników, szczególnie tych spędzających tutaj codziennie długie godziny, stał się jednocześnie „drugim domem” i „trzecim miejscem”.⁹ Kompleks budynków z pasażem wewnątrz jest miniaturą miasta, w którym wartko toczy się życie. Tutaj można zjeść, obejrzeć wystawę (zarówno w sali wystawowej, jak i w galerii „na siatkach” w pasażu), kupić książki, pamiątki, a na poziomie –1 zagrać w kręgle. Biblioteka jest wtopiona w konglomerat wielu instytucji.

⁹ Trzecie miejsce, według definicji R. Oldenbura, jest ośrodkiem nieformalnego życia publicznego. W bibliotekach akademickich rolę „trzeciego miejsca” spełnia również przestrzeń wirtualna, w której prowadzona jest komunikacja z użytkownikami w mniej sformalizowanej formie – BUW ma swój profil na Facebooku

Wystawa "Chemiczy - absolwenci Uniwersytetu Warszawskiego" przed Czytelnią Ogólną

BUW nie tylko gromadzi i udostępnia książki. Organizowane są tu konferencje, spotkania, wystawy, liczne imprezy o charakterze kulturalnym. Ale Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie to przede wszystkim księżnica naukowa. Ciągłe poszerzany jest dostęp do licencjonowanych zasobów elektronicznych. Baza e-czasopism licząca obecnie ponad 114 tys. tytułów e-czasopism jest prawdopodobnie największa w Polsce. Powiększana jest również kolekcja e-książek – w styczniu 2012 r. BUW zakupił dostęp do 70 tys. książek na platformie ebrary.

E-buw, elektroniczna biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, tworzy pełnotekstowe kolekcje zdigitalizowanych zasobów, głównie o charakterze historycznym. Liderem projektu jest BUW, a współuczestniczy pięć jednostek Uniwersytetu Warszawskiego.¹⁰ E-buw należy do czołówki bibliotek cyfrowych w Polsce (obecnie zasoby liczą niemal 94 tys. publikacji) oraz współpracuje z Europeana. Planowane jest również uruchomienie repozytorium prac naukowych powstających na UW.

Biblioteka zabiega o nowoczesne narzędzia – w ubiegłym roku została zakupiona Multiwyszukiwarka przeszukująca jednocześnie zasoby katalogu online bibliotek UW oraz większości zasobów elektronicznych UW. Kolejną innowacją było uruchomienie w sierpniu 2010 r. webinarów. Prowadzone „na żywo” szkolenia lub prezentacje dają uczestnikom możliwość zadawania pytań, komentowania w czasie rzeczywistym.

¹⁰ Są to Biblioteki: Wydziału Prawa i Administracji, Wydziału Biologii, Katedry Hungarystyki, Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych oraz Archiwum UW i Muzeum UW

Ta atrakcyjna forma e-learningu wykorzystywana jest zarówno do prowadzenia szkoleń, jak również popularyzacji zbiorów oraz organizowanych w Bibliotece wydarzeń kulturalnych, wystaw. Tematyka webinarium to m. in.: „Zbiory XIX w. w BUW”, „Problematyka dokumentów życia społecznego w bibliotece akademickiej”, „30. rocznica wprowadzenia stanu wojennego – dokumenty w zbiorach BUW i wspomnienia pracowników”, „Chemicy – absolwenci Uniwersytetu Warszawskiego” – webinarium towarzyszące wystawie pod tym samym tytułem przygotowanej przez pracowników BUW.

Jedna z kabin pracy indywidualnej nad Czytelnią Ogólną

Biblioteka Uniwersytecka posiada także wartościowe i unikalne zbiory specjalne (stare druki, rękopisy, zbiory muzyczne, kartograficzne, dokumenty życia społecznego), a wśród nich niezwykle cenne zbiory grafik i rysunków zgromadzone w Gabinetach Rycin, którego fundamentem były kolekcje Stanisława Augusta Poniatowskiego i Stanisława Kostki Potockiego. Zbiory specjalne BUW, stanowiące istotny element narodowego dziedzictwa kulturowego, są szczególnie chronione m. in. dzięki systemowi kontroli dostępu oraz zabezpieczane i przechowywane w specjalnie na ten cel przeznaczonych magazynach z monitorowanymi warunkami wilgotnościowo-temperaturowymi. Warto również dodać, że od 1819 r. Biblioteka Uniwersytecka posiada prawo do egzemplarza obowiązkowego, stąd w zbiorach BUW najbogatszy w Polsce i jeden z największych w Europie zbiór rosyjski.

W strukturze BUW jest również Centrum NUKAT – Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego. Katalog NUKAT to zbiorowo budowane, na zasadzie

współkatalogowania, źródło gotowych opisów katalogowych, to także centralna informacja o zasobach naukowych i akademickich bibliotek w Polsce.

Kabiny pracy indywidualnej nad Czytelnią Ogólną

Kabiny dla osób niewidzących

Świątynia i targowisko - jedność przeciwieństw

Obok podstawowych funkcji bibliotecznych projekt architektoniczny uwzględnił potrzeby czytelników niepełnosprawnych¹¹ oraz ofertę usług dodatkowych, zarówno w obrębie Biblioteki (sale pracy grupowej, kabiny pracy indywidualnej, sale konferencyjno-wykładowe), jak i na zewnątrz (kafejki, restauracje, sklepy). Gmach składa się z dwóch części połączonych pasażem, tzw. uliczką – obiektu frontowego wzdłuż ul. Dobrej, w kształcie rogala, w którym mieszczą się pomieszczenia biurowo-usługowe oraz budynku głównego, gdzie zlokalizowana jest Biblioteka Uniwersytecka, Wydział Prawa i Administracji oraz w części podziemnej – powierzchnia komercyjna. Łączna powierzchnia gmachu wynosi 60 tys. m², z czego Biblioteka zajmuje 40 tys. m². W procesie projektowania Biblioteki, a szczególnie przy ustaleniach programu użytkowego struktur bibliotecznych oraz aranżacji księgozbioru (w wolnym dostępie zorganizowany z wykorzystaniem Klasyfikacji Biblioteki Kongresu), rozplanowania usług, uczestniczyli bibliotekarze.¹² Projektanci stosowali się także do wytycznych brytyjskiego architekta Harry Faulkner-Browna, którego „10 Commandments”¹³ zaleca m. in., by budynek biblioteczny był elastyczny (oparty na jednym module konstrukcyjnym, zapewniający zdolność przystosowania się do zmian przestrzennych i organizacyjnych) oraz rozszerzalny (zdolny do rozwoju przestrzennego – w BUW przewidziano możliwość adaptacji pomieszczeń handlowo-usługowych na poziomie –I na potrzeby magazynu zwartego Biblioteki).

W BUW projektant gra z czytelnikiem – widzem, wprowadza go do wnętrza, gdzie harmider komercji, targowiska części frontowej i uliczki przeciwstawiony jest sacrum świątyni wiedzy. Wysoko obudowane, frontalne schody przypominają wąwóz. Wejście flankuje pylon zwieńczony otwartą księgą z łacińskim napisem „Hinc omnia”¹⁴ i prowadzi do czterokolumnowego portyku. Efekt wejścia przypomina drogę do rzymskiej świątyni, ma za zadanie przytłoczyć wchodzącego swym monumentalizmem, ciężkością po to, by po przekroczeniu portyku wprowadzić go do innego świata – jasnej, otwartej przestrzeni świątyni. O swojej idei tak mówi projektant, architekt Marek Budzyński: *Na osi /.../ całego założenia jest wejście do sacrum, jakim jest poznanie. Biblioteki gromadzą zbiory poznania tego, co człowiek utrwalił akurat w książkach. Mamy wejście do sacrum przez odwołanie się do historii: schody, propyleje i wejście do Akropolu, czyli do tej przestrzeni informacji, która gromadzi wszystkie /.../ sposoby informowania – po pierwsze katalogi tradycyjne*

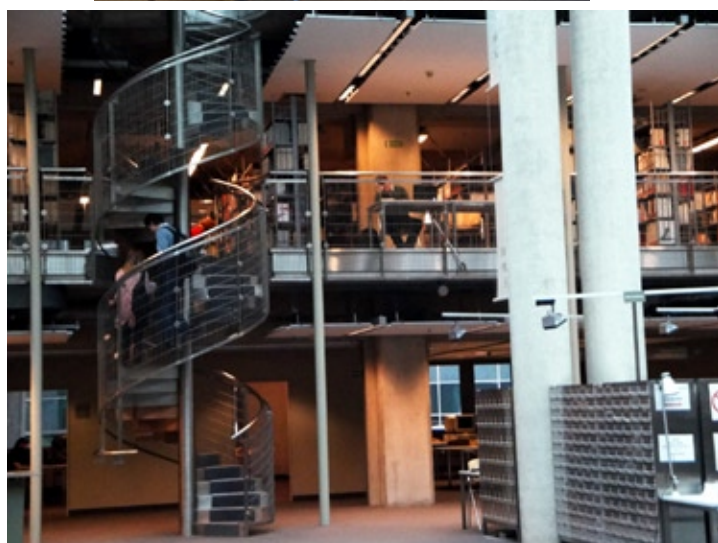
¹¹ Budynek zaprojektowany bez barier architektonicznych; dostępne są powiększalniki tekstu; część kabin pracy indywidualnej przeznaczona jest na potrzeby Biblioteki Książki Cyfrowej, jednostki Biura ds. Osób Niepełnosprawnych UW – oprócz nagrywania książek dla studentów niewidomych, słabowidzących i studentów z dysleksją, biblioteka gromadzi zbiory w postaci plików tekstowych

¹² Ewa K o b i e r s k a - M a c i u s z k o: Rozwiązania funkcjonalne i technologiczne Biblioteki Uniwersyteckiej. *Magazyn Budowlany* 1999 nr 7 s. 22-27; Henryk Hollender: op. cit, s. 26-27

¹³ Harry F a u l k n e r - B r o w n: Factors affecting the planning and design of academic libraries: speaker's notes for the British Council Seminar. W: Library planning and design. Newcastle upon Tyne 1994

¹⁴ Andrzej Maksymilian F r e d r o : Peristomata regum seu memoriale principis monitorum symbolis expressum. Gdańsk 1660

/.../ Dalej mamy informację wizualną i zestaw komputerów, który wprowadza nas w świat informacji komputerowej, która z założenia od początku miała być jednocześnie

Wejście na poziom 2 - detale architektoniczne

ogólnoeuropejska i ogólnouniwersytecka, świat czegoś, co jest bardzo tradycyjne i tego, co już jest teraz, ale otwiera drogę w przyszłość. Jest to zgromadzone w holu informacji. Ta jednoczesność wyraźnych przeciwieństw wprowadza nas w nastrój Biblioteki. Następnie jest rygorystyczna oś, krzyżująca się z osią pionową, która prowadzi nas do skarbcza i do nieba, poprzez układ natury, jaką jest kopuła. Dalej od tego punktu rozchodzimy się do układu miejskiego, sieci, która wiąże się ze średniowieczną czy anglosaską kulturą biblioteki, gdzie wchodzimy i szperamy po półkach, gdzie buszujemy. Na zakończeniach tych uliczek są miejsca indywidualnego czytania, które są już na styku z zewnętrznym światem, już ma światło zewnętrzne, już może korzystać z widoku na ogród bądź dziedzińcyk. Ta jednoczesność rygorystycznych i bardzo tradycyjnych, i bardzo nowoczesnych rzeczy, pełnego otwarcia, powoduje właśnie to, że idea otwartego zbioru przestrzennie podbudowana została wspomnianymi zabiegami architektonicznymi.¹⁵

Wolny dostęp

¹⁵ 10 lat nowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Debata: Marek B u d z y ń s k i , Henryk H o l l e n d e r , Ewa K o b i e r s k a - M a c i u s z k o , Tomasz K r u s z e w s k i , Piotr M a t y w i e c k i , Anna W o ł o d k o , oprac. Tomasz K r u s z e w s k i , przy współpr. Anny W o ł o d k o . *Prz. Bibl.* 2010 R. 78 z. 2 s. 149-163

Architektura i symbolika

W budynku łączą się w spójną całość beton (żelbet), stal (głównie nierdzewną) i szkło. Beton jest wszechobecny – użyty zarówno jako środek techniczny (wszystkie elementy konstrukcyjne – od „białej wanny”, przez ściany nośne, słupy, stropy, klatki schodowe wykonane z żelbetu, aż po betonowe elementy wyposażenia wnętrza – podstawy mebli, stałych stanowisk takich jak Informatorium, Wypożyczalnia Miejscowa, stanowiska informatorów dziedzinowych), jak i plastyczny (rzeźby Adama Myjaka ustawione na kolumnach przedstawiają filozofów - Kazimierza Twardowskiego, Jana Łukasiewicza, Alfreda Tarskiego, Stanisława Leśniewskiego). Beton w roli konstrukcyjnej i estetycznej w tak ogromnym nagromadzeniu nie przytłacza, lecz jest tłem dla kolorowych okładek książek, ubrań ludzi.

Biblioteka jest światem ducha kultury i o tym mówi jej fasada. Monumentalną „ścianę kulturową” pokrywają tablice przypominające stronicę otwartych ksiąg antologii kultury. Cytaty zaczerpnięto z utworów z różnych okresów i dziedzin - od Platona, przez kroniki staroruskie, fragmenty tekstów arabskiego i indyjskiego, po Jana Kochanowskiego; dwie tablice zawierają notację matematyczną i muzyczną – Etiudę b-moll op. 4 nr 3 Karola Szymanowskiego). Odwołanie do tradycji wskazuje na istotną rolę biblioteki w zachowywaniu dziedzictwa kulturowego.

„Oświecone buszowanie wśród półek”¹⁶

W nowym budynku Biblioteki Uniwersyteckiej zerwano z tradycyjnym trójpodziałem funkcjonalno-przestrzennym w bibliotece, główne strefy funkcjonalne zostały nie tylko przemieszane, ale zaprojektowany został na tak dużą skalę wolny dostęp do księgozbioru – samoobsługowy, otwarty magazyn lub czytelnia. Było to głównym założeniem programu użytkowego biblioteki. Rozwiązania konstrukcyjno-przestrzenne - konstrukcja modułowa¹⁷ pozwoliła uzyskać duże, otwarte przestrzenie pozbawione podziałów, przepierzeń. Takie rozwiązanie zapewnia możliwość rearanżacji wnętrza (np. przesunięcia lub dostawianie regałów) i dostosowywanie go do zmieniających się potrzeb. Przez zestawienie i powielenie modułów uzyskano prostą, jednoprzestrzenną formę budynku o czterech kondygnacjach naziemnych i dwóch podziemnych.

Obecnie na półkach w wolnym dostępie stoi do dyspozycji czytelników ponad czterysta tysięcy egzemplarzy książek i czasopism, pogrupowanych zgodnie z treściowym pokrewieństwem. Taki sposób organizacji udostępniania zbiorów nie

¹⁶ Określenie, którego użył Henryk Hollender, pierwszy dyrektor w nowym gmachu BUW, definiując system wolnego dostępu, w: H. H o l l e n d e r : Księgozbiór jako katalog. O pożytkach oświeconego buszowania wśród półek. *Por. Bibl.* 1990 nr 10 s. 25-28

¹⁷ W BUW przyjęto układ płytowo-słupowy, podstawą konstrukcji jest kwadrat o boku 7,2 m.; Ewa K o b i e r s k a - M a c i u s z k o : Rozwiązania funkcjonalne i technologiczne Biblioteki Uniwersyteckiej. *Magazyn Budowlany* 1999 nr 7 s. 22-27; T a ż : Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie w nowoczesnym gmachu-rozwiązania funkcjonalne w koncepcji architektonicznej, przeprowadzka, początek. *EBIB* 4 (2001(22) *Architektura bibliotek* /ebib.oss.wroc.pl/2001(22)/maciuszko2.html

tylko ułatwia korzystanie (niweluje czas oczekiwania na egzemplarze zamawiane z magazynu), ale przede wszystkim zawiera istotny walor edukacyjny – czytelnik, poza publikacjami o których wiedział i których szukał na półce, odnajduje inne przydatne lektury.

Wolny dostęp - rewolucyjne i kontrowersyjne założenie w ówczesnych polskich warunkach, dziś spełnia oczekiwania użytkowników, zapewnia lepsze wykorzystanie księgozbioru, szybki dostęp do publikacji, pełniejsze zaspokojenie potrzeb użytkownika, swobodną atmosferę, samodzielność.¹⁸ Ogrom przestrzeni wolnego dostępu przeraża lub onieśmiela, szczególnie czytelników odwiedzających BUW po raz pierwszy. Lecz i tu można znaleźć zaciszny kącik do pracy tylko dla siebie, ukryć się. Jedność przeciwieństw stała się rzeczywistością...

Si apud bibliothecam hortulum habes, nihil deerit?

[Cicero]

„Czegoż ci jeszcze brakuje, jeśli masz bibliotekę, a przy niej ogród?” Biblioteka Uniwersytecka tonie w zieleni - ściany boczne oplatają pnącza, dolny ogród przecina

¹⁸ Mimo wszystkich „blasków” są także „cienie” takiego urządzenia biblioteki, m. in. zniszczenia, przestawienia, stosunkowo duży poziom hałasu, szczególnie w okresach nasilonego ruchu w bibliotece, konieczność zwiększonego nadzoru nad zachowaniem porządku i przestrzegania zasad regulaminu; M. F e d o r c z y k - F a l i s: Blaski i cienie wolnego dostępu do zbiorów. Z doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W: Biblioteka otwarta na zmiany: ogólnopolska konferencja naukowa: Olsztyn 20-22 września 2010 r., materiały konferencyjne/pod red. Danuty Koniecznej. Olsztyn 2011 s. 21-34

Ogród dolny

strumień, a na dachu grupy roślin tworzą barwne, odmienne w charakterze części: złotą, karminową, zieloną i srebrną. Harmonia bujnej natury i nowoczesnej, surowej architektury w Bibliotece Uniwersyteckiej stanowi atrakcję dla odwiedzających. Ogrody BUW przyciągają grupy zwiedzających, okolicznych mieszkańców oraz

studentów, którzy lubią spędzać czas z książką na trawie. BUW z ogrodem na dachu¹⁹ wpisał się w turystyczną mapę stolicy i stał się niemal obowiązkowym punktem zwiedzania.

Zieleń naturalna i sztuczna, przenika cały gmach – od roślinności do patynowanych tablic na fasadzie po wyrastające w holu katalogowym słupy-drzewa²⁰, których rozgałęziające się konary podtrzymują zieloną koronę konstrukcji dachowej²¹.

Minęła dekada

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie funkcjonuje w nowej siedzibie już dwanaście lat. Atrakcyjność architektury gmachu BUW nie przemija, a formuła wolnego dostępu nie traci na efektywności, a wręcz przeciwnie – zwiększa się wykorzystanie księgozbioru, łatwość dostępu do książek przyciąga coraz więcej użytkowników, często wymagających, których wymaganiom czasem trudno sprostać. Szkoda tylko, że ciężar obsługi czytelników niezwiązanych z Uniwersytetem Warszawskim, a stanowiących niemal połowę zapisanych do BUW czytelników, spoczywa w całości na stołecznej Uczelni oraz pracownikach Biblioteki.

¹⁹ Ogród o powierzchni ponad 1 ha, zaliczający się do największych dachowych ogrodów w Europie, projektowała arch. krajobrazu Irena Bajerska

²⁰ Pełnią przede wszystkim funkcję konstrukcyjną – wspierają zadaszenie. Nie da się jednak ukryć, że ich forma została pomyślana tak, by symbolizowały drzewa – elementy natury we wnętrzu budynku

²¹ Fotografie w artykule: Jadwiga Antoniak, Jakub Burchard i Liliana Nalewajska